

Kazhal Namiq
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto
Tulkki (AMK), asioimistulkkkaus
Opinnäytetyö, 2019

TUNNESANASTO

Sanastotyö suomi–kurdi (soranin murre)

TIIVISTELMÄ

Kazhal Namiq

Tunnesanasto: sanastotyö suomi–kurdi (soranin murre)

23 s., 1 liitettä

Kevätlukukausi, 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

Tulkki (AMK), asioimistulkkkaus

Kielellä ja tunteilla on paljon yhteistä. Suomen mielenterveysseuran mukaan tunteella tarkoitetaan, että kehossa ja mielessä tuntuu joltakin. Ihminen voi tuntea satoja erilaisia tunteita ja tunnevahteita. Kielellä voi jäsentää tunteita mutta aina tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen ei ole helppoa.

Tulkin työssä sanallinen ilmaisu on hyvin olennaista, koska suuri osa työstä perustuu sanalliseen ilmaisuun. Asiakkaalla on oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi, joten tulkattavien kielten tunnesanaston hallitseminen on hyvin merkittävää.

Opinnäytetyö koostuu suomi–kurdi (soranin murre) tunnesanastosta, joka toimii apuvälineenä mielenterveysalalla työskenteleville työntekijöille ja tulkeille, erityisesti terapeutin ja psykologin vastaanotoilla. Tunnesanasto on koottu arjessa käytössä olevista termeistä.

Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu mielenterveysalan tulkkauksen ja sanastotyön laatimisen teoriasta kuten työn taustasta, sanastotyön merkityksestä, sekä kääntämisen teoriasta. Sanastotyössä termit kerättiin erilaisista suomenkielisistä tietolähteistä, kuten Tuovilan (2005) *Kun on tunteet. Suomen kielen tunnesanojen semantiikka*, opinnäytetyön tekijän omista tulkkaustilanteista, esimerkiksi läsnäolo- ja puhelintulkkauksista. Sanastotyöhön valittiin sellaisia termejä, joita tulkki tarvitsee mielenterveysalan tulkkauksissa.

Sanastotyön menetelmien vaiheita tarkastellaan sanojen keräämisen, sanastotyön kuvaamisen, uusien ilmaisujen vakiinnuttamisen, sanojen oikein käyttämisen ja sanastotyön periaatteiden kehittämisen näkökulmasta. Sanasto on kerätty ensin suomenkielisillä termeillä Excel taulukkoon, jonka jälkeen käännetty soraniksi. Taulukon teossa on käytetty apuna suomi–kurdi -sanakirjaa ja kurdi–englanti -sanakirjaa. Ensin suomenkieliset termit aakkostettiin ja termien rinnalle käännettiin termien kurdinkieliset vastineet ja niiden määritelmät, jonka avulla on saatu luotettavia ja osuvia vastineita.

Asiasanat: tunnesanasto, asioimistulkkkaus, sanastotyö, kurdin kieli, Suomen kieli, mielenterveys

ABSTRACT

Kazhal Namiq

A general glossary of emotion words: Finnish–Kurdish (Sorani dialect)

23 p., 1 appendix

Spring 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree in Humanities, Community Interpreting

Language and emotions have a lot in common. According to the Finnish Mental Health Association, emotion refers to feeling in the body and in the mind. One can feel hundreds of different emotions and emotional subtleties. Language can structure emotions, but it is not always easy to identify and name emotions.

In an interpreter's work, verbal expression is very important because much of the work is based on verbal expression. The client has the right to be heard and understood, so mastering the emotional vocabulary of the languages being interpreted is very important.

The thesis consists of a general glossary of emotional vocabulary in Finnish–Kurdish (Sorani dialect), which serves as a tool for mental health professionals and interpreters, especially at the reception of a therapist and a psychologist. Emotional vocabulary is compiled of terms used in everyday life.

The theory part of the thesis consists of the theory of interpreting and vocabulary work in the mental health field, such as the background of the work, the significance of vocabulary work, and the theory of translation. In vocabulary work, terms were collected from various Finnish-language sources, such as Tuovila 2005 *Such emotions. The semantics of emotion words in the Finnish language*, the author's own interpreting situations, such as attendance and telephone interpreting. Vocabulary work included the choice of terms that an interpreter needs for interpretations in the mental health field.

The phases of vocabulary work are examined from the perspective of word collection, description of vocabulary work, the establishment of new expressions, correct use of words and development of vocabulary work principle. The Finnish terms were first compiled into an Excel spreadsheet and then translated into Sorani. The table is based on the Finnish–Kurdish dictionary and the Kurdish–English dictionary. First, the Finnish terms were alphabetized, and the Kurdish equivalents of the terms and their definitions were translated alongside the terms, resulting in reliable and relevant matches.

Keywords: emotional vocabulary, vocabulary work, Kurdish, Finnish, Mental health

کهژال نامیق

کاری وشهنامه‌ی هسته‌کان: به زمانی کوردی (سۆرائی) و فینلهندی

(۲۳) لاپه‌ره و (۱) هاوپیچ

به‌هاری ۲۰۱۹

زانکۆی زانسته پیشه‌یه‌کانی دیاکونیا

به‌کالتوریوسی به شی زانسته مروییه کان

به‌کالتوریوس له بواری وهرگیرانی زاره‌کی

زمان و هسته‌کان زۆر لایه‌نی هاوبه‌شیان هه‌یه. به‌پیی قسه‌ی کۆمه‌له‌ی تهن‌دروستی دهر وونیی فینله‌ند هه‌ست و اتای ئه‌وه‌یه به جهسته یان دهر وون هه‌ست به شتیک ده‌کریت. ده‌کریت مروّف هه‌ست به سهدان هه‌ستی جیاواز بکات. ده‌کریت له زماندا هسته‌کان به‌ش به‌ش بکرین به‌لام ناسینه‌وه و ناولینانی هسته‌کان هه‌میشه ئاسان نییه.

له کاتی وهرگیراندا دهر برینی زاره‌کی زۆر گرینگه، چونکه به‌شی گه‌وره‌ی ئه‌و کاره ده‌گه‌ریته‌وه سه‌ر دهر برینی زاره‌کی. ئه‌و که‌سانه‌ی خزمه‌تگوزاری وهرگیران وهرده‌گرن مافی ئه‌وه‌یان هه‌یه گۆنیان لئ بگیری و لئیان تیبگهن، بۆیه زانیی وشه‌کانی په‌یوه‌ندیدار به هسته‌کان له‌و زمانانه‌ی وهرده‌گیردرین زۆر گرینگه.

ئه‌و کاره کۆتاییه بریتیه له وشه‌نامه‌ی هسته‌کانی فینله‌ندی—کوردی (زاراوه‌ی سۆرائی). ئه‌و وشه‌نامه‌یه یارمه‌تیدهری ئه‌و کارمه‌ند و وهرگیرانه ده‌بیت که له بواری تهن‌دروستی دهر ووندا کار ده‌کهن و به‌تاییه‌تی له کاتی کارکردن له لای دهر وونناس به کار دیت. ئه‌و وشانه‌ی بۆ وشه‌نامه‌ی هسته‌کان کۆکراونه‌وه، له‌و وشانه‌ن که رۆژانه به‌کار دین.

بابه‌ته‌کانی به‌شی تیۆری بریتین له: تیۆری له سه‌ر بابته‌ی وهرگیران له بواری دهر وونیدا، کاری دروستکردنی وشه‌نامه و هک شیوازی ئهنجامدانی کاره‌که و گرینگی دروستکردنی وشه‌نامه هه‌روه‌ها تیۆری وهرگیری نووسراو. له‌کاری وشه‌نامه‌که‌دا، وشه‌کان له سه‌رچاوه‌ی جیاواز و هک ئه‌زمونه‌کانی نووسه‌ری کاره کۆتاییه‌که له کاتی وهرگیران له شۆینه جیاوازان یا له کاتی وهرگیرانی ته‌له‌فونی و کتییی (*Kun on tunteet. Suomen kielen tunnesanojen semantiikka*)، نووسراو له لایهن Tuovila له سالی ۲۰۰۵. بۆ وشه‌نامه‌ی هسته‌کان وشه‌کان به شیوازی هه‌لبژیردراون که وهرگیر بتوانیت له کاتی وهرگیراندا له بواری تهن‌دروستی دهر وونیدا به‌کار یان به‌بیت.

ریکاری کاری وشه‌نامه له روانگه‌ی کۆکردنه‌وه‌ی وشه‌کان، به‌رجه‌سته‌کردنی کاری وشه‌نامه، جیگیرکردنی وشه‌ نوویه‌کان، به‌کاره‌ینانی وشه‌کان به شیوه‌یه‌کی راست و گه‌شه‌پیدانی بنه‌ماکانی کاری وشه‌نامه‌دا هه‌له‌سه‌نگیندری. له یه‌که‌م بره‌گه‌دا وشه‌کانی زمانی فینله‌ندی خراوه ناو به‌رنامه‌ی خشته‌ی ئیکسێل (Excel). بۆ دروستکردنی خشته‌که که‌لک له کتییی وشه‌نامه‌ی کوردی به فینله‌ندی و کوردی به نینگلیزی وهرگیرا. وشه‌ فینله‌ندییه‌کان به پیی ئه‌لف و بی ریک خراوه. له ته‌نیشته‌ی وشه‌کان به‌رامبه‌ره کوردیه‌کانیان و واتا‌کانیان نووسراوه. به‌و شیوه‌یه واتای گونجاو و باوه‌ر پیکراوه‌کان به‌ده‌سته هاتن.

وشه سه‌ره‌کییه‌کان: وشه‌نامه‌ی هسته‌کان، وهرگیری زاره‌کی، کاری وشه‌نامه، زمانی کوردی، زمانی فینله‌ندی، تهن‌دروستی دهر وون

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 MITÄ TUNNE TARKOITTAÄ.....	6
2.1 Tunteiden sanoittaminen.....	6
2.2 Tunne ja kulttuurierot	7
3 TUNNESANASTON TARKOITUS JA TAVOITTEET	9
3.1 Tunnesanaston tarkoitus.....	9
3.2 Tunnesanaston tavoitteet.....	9
4 SANASTOTYÖ	12
4.1 Sanastotyön teoria	12
4.1.1 Tarkoite.....	13
4.1.2 Käsite	13
4.1.3 Määritelmä	14
4.1.4 Termi.....	14
4.1.5 Hierarkinen suhde.....	15
4.2 Käsitejärjestelmä.....	15
5 SANASTOTYÖN PROSESSI.....	18
5.1 Vastineet	18
5.2 Sanastotyön suunnittelu.....	19
5.3 Sanasto-inventaario	20
5.4 Käsiteanalyysi	21
5.5 Sanaston testaamine ja viimeistely	22
6 POHDINTA	23
LÄHTEET.....	25
LIITE 1. Tunnesanastotyö suomi–kurdi (soraniin murre)	29

1 JOHDANTO

Ajatus opinnäytetyöhön lähti kiinnostuksestani kehittää soranin murteen sanastoa, jonka parissa olen työskennellyt vuosia. Tulkin työ on itsessään vaativaa, joten erikoissanasto on hyvä olla tukena työssä, kun tulkki sitä tarvitsee. Tunnesanaston valinta lähti henkilökohtaisesta kiinnostuksesta tunteiden tiedostamiseen. Tunteiden tiedostaminen ja ilmaisu auttaa toisten ihmisten ymmärtämistä paremmin. Kielellä voi jäsentää tunteita mutta tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen voi olla haastavaa.

Kielellinen vuorovaikutus ja itsensä ilmaiseminen on oleellinen osa ihmisten välistä kommunikointia. Työskennellessäni tulkkina huomasin paljon eroavaisuuksia suomalaisten ja kurdien sanallisessa tunteiden ilmaisussa. Kurdien tunnesanasto on yleisellä tasolla hyvin vahvaa, joskus niissä on jopa dramaattisia vivahteita ja niitä linkitetään sanontoihin.

Tulkkina toimiessani minulla ei ollut käytössä soranin murteen erikoissanastoa tunteille. Tämä olisi ollut hyvin hyödyllistä, varsinkin mielenterveysalan tulkkauksissa kuten erityisesti terapeutin ja psykologin vastaanotoilla. Konsultoin myös tulkkikollegoitani sanastosta, joka liittyy tunteisiin ja sen tarpeellisuudesta. Vastauksena oli usein, että heillä on myös haasteita soranin murteen tunnesanaston kanssa.

Opinnäytetyön tarkoitus on luoda tunnesanasto soraninmurteesta suomen kielelle, mistä olisi hyötyä soranin murteen parissa työskenteleville tulkeille ja kääntäjille. Tunnesanasto on koottu arjessa käytössä olevista termeistä. Työn pohjana käytän soranin- ja suomenkielisiä kirjallisia lähteitä, kuten Tuovilan (2005) Kun on tunteet: Suomen kielen tunnesanojen semantiikkaa. Käytän myös omaa työkokemustani. Varsinkin terveysalan tulkkauksissa ei voi aina muistaa suoralta kädeltä sanastoa ja siitä syystä on hyvä olla valmiina tunnesanasto, josta löytyvät termit ja vastineet.

Tunnesanoilla on aika usein muita tulkintoja, joten tulkin tulee tietää sanan monikäyttöisyys. Tunteita on muutenkin joskus vaikea nimetä, puhumattakaan siitä, että pitäisi löytää vastineita. Tulkatessa terveysalla on hyvin tärkeää, että pystyy omalla olemuksellaan luomaan luottamuksellisen tunteen asiakkaisiinsa. Tulkkauksella rauhallisesti, miellyttävällä äänellä, sekä antamalla asiakkaan puhua puheensa loppuun tulkki luo asiakkaalle turvallisen tunteen. Asiakkaiden, sekä viranomaisen että maahanmuuttajan, tulee tulkkauksen päätyttyä tuntee, että heitä on palveltu hyvin, koska mielestäni tulkkauksella on asiakaspalvelutyötä. Hyvän tulkin tulee perehtyä vastaanottamansa toimeksiannon aihepiiriin, kuten sosiaalialaan, terveysalaan tai oikeus- ja poliisialaan. Saatuaan aihepiirinsä selville tulkki alkaa tehdä sanastoa tulkkaukselta varten.

Termien ja niiden vastineiden tunteminen on hyvin olennaista. Hyvillä sanastoilla pystytään tarjoamaan laadukkaampaa ja ammattitaitoisempaa palvelua. Esimerkiksi minulle ilmoitettiin tulkkauksesta, joka piti tehdä sairaalassa. Toimeksiannossa ilmoitettiin, että kyse oli alle kouluikäisestä leukemiapotilaasta. Tulkkien ammattisäännöstön (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2013) mukaisesti, valmistauduin tehtävään etsimällä tietoa internetistä kyseisestä sairaudesta. Hain suomenkielisille termeille sorani murteen vastineita, eli tein sanaston, jotta tulkkaukseni sujuisi katkotta.

Tunnesanaston tekee haasteelliseksi sen abstraktisuus. Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu mielenterveysalan tulkkauksen ja sanastotyön laatimisen teoriasta kuten työn taustasta, mitä tunne tarkoittaa käsitteenä, sanastotyön merkityksestä ja menetelmistä, sekä kääntämisen teoriasta. Sanastotyön menetelmien vaiheita tarkastellaan sanojen keräämisen, sanastotyön kuvaamisen, uusien ilmaisujen vakiinnuttamisen, sanojen oikein käyttämisen ja sanastotyön periaatteiden kehittämisen näkökulmasta. Sanaston teossa on käytetty apuna suomi–kurdi -sanakirjaa ja kurdi–englanti -sanakirjaa. Ensin yli 60 suomenkielistä sanaa aakkostettiin ja sanojen rinnalle käännettiin soranin murteen vastineet ja niiden määritelmät.

2 MITÄ TUNNE TARKOITTAÄ

Tunteiden synnystä on esitetty eri teorioita. Tutkijoilla on eri näkemyksiä siitä, mikä tunne on. Itävaltalainen lääkäri ja tutkija Sigmund Freud, oli tunnettu psykoanalyytikko, joka myös tutki ja analysoi tunteita. Freudin mukaan tunteet kehittyvät jo lapsuudessa tiedostamattomalla alueella lapsen aivoissa. Iän myötä tunteet kehittyvät ja muotoutuvat. Aikuisiässä tunteet muotoutuvat elämän eri osa-alueilla. Jokainen tunne aikuisiässä on sidonnainen lapsena kehittyneeseen tunteeseen. Näitä sanotaan tunnesiirroiksi (Freud 2014).

Opinnäytetyössä paneudun tunteiden sanoittamiseen ja tarkasteluun. Tyypillistä tunteiden nimeämisessä on, että positiivisia tunteita kuvaavia sanoja on vähemmän kuin negatiivisia. Tämä johtuu siitä, että negatiiviset tunteet ovat positiivisia tunteita eriytyneempiä (Ojanen 2007, 47). Tästä syystä tunteiden taustoja, motiiveja ja luonnetta on hyvä tarkastella.

2.1 Tunteiden sanoittaminen

Freud (2014) toteaa, että tunteiden tunnistaminen alkaa jo varhaiskasvatuksessa, kun lapsi luo kiintymyssuhteen kasvattajaansa. Kiintymyssuhde on lapsen ja hänen huoltajansa välinen tunnesuhde. Kasvattajalla on suuri rooli, jotta lapsi oppii tunnistamaan omat tunteensa. Lapsen kehittymistä tunne-elämässään auttaa, jos lapsen kasvattaja on kosketuksissa omiin tunteisiinsa ja kasvattajalla on monipuolinen sanasto, jolla hän kuvaa ja sanoittaa omat ja lapsen tunteet. Tunteiden sanoittamisen avulla lapsi opettelee ilmaisemaan ja nimeämään omia tunteitaan (Kiintymysvanhemmuusperheet 2018). Tästä syystä aikuisen on hyvä pyrkiä olemaan tunteiden sanoittamisessa täsmällinen, kun hän puhuu lapsen kanssa.

Tunteita voidaan luokitella monin eri tavoin. Yksi tunneluokittelusta on perustunteet, johon kuuluvat suru, viha, ilo ja intohimo (Mielenterveystalo. Mielenterveyden vahvistaminen: Tunteet haltuun). Mieliä voidaan taas luokitella

omaan kategoriaan (Tuovila 2005, 41). Mielialoihin kuuluvat muun muassa tyytyväisyys ja alakuloisuus (Kerola, Kujanpää & Kallio 2007). Mielenterveystalo internet sivujen mukaan (Mielenterveyden vahvistaminen: Tunteet haltuun) mukaan omien tunteiden tunnistamisen ja kyky ilmaista omia tunteita linkittyy suoraan mielen hyvinvointiin.

Ihminen voi tuntea satoja erilaisia tunteita ja tunne vivahteita. Aina tunteiden tunnistaminen ja sanoittaminen ei ole helppoa, koska ne ovat myös yksilöllisiä kokemuksia (Mielenterveystalo. Mielenterveyden vahvistaminen: Tunteet haltuun). Monesti tulkatessani olen joutunut tilanteisiin, joissa asiakas ei ole pystynyt sanoittamaan ääneen tunteitaan. Viranomainen ei ole kyennyt tästä syystä ymmärtämään, mitä asiakas todellisuudessa haluaa sanoa/ilmaista/tarkoittaa. Kyky sanoittaa omat tunteet auttaa ymmärtämään toista, mikä myös helpottaa tulkkaukseen.

Tulkin työssä tarvitaan paineensietokykyä ja kykyä suhtautua erilaisuuteen hyväksyvästi. Tästä johtuen tunteet vaikuttavat myös tulkin työssä. Eri asiakkailta ja tulkkauksen tilaajilta on erilaiset tarpeet, joten tulkin kyky pystyä huomioimaan ja tunnistamaan molempien tarpeet eri tavalla on erittäin hyödyllistä (Isokorpi 2004, 11). Asiakkaiden tunnetilojen tunnistamisessa tulkin rooli on hyvin oleellinen, varsinkin monikulttuurisessa ympäristössä.

2.2 Tunne ja kulttuurierot

Kaikissa kulttuureissa on omat arvot ja periaatteet. Kunkin kulttuurin jäsenet peilaavat itseään oman kulttuurinsa normin mukaisesti. Jokaisessa kulttuurissa on omat käytösmallit. Kulttuurit jakautuvat yleensä kahteen kategoriaan, yksilökeskeisiin ja yhteisökeskeisiin. Kuului yksilö kumpaan tahansa kategoriaan, niin kulttuuritekijät vaikuttavat yksilön tunteisiin, käytökseen ja hyvinvointiin (Rauta 2005). Yleensä yksilö ei huomaa, kuinka paljon oman kulttuurin arvot ja periaatteet vaikuttavat omaan tunnemaailmaan ja tunnetilaan.

Perustunteet kuten esimerkiksi *suru, ilo ja viha* ovat yleismaailmallisia, mutta tunteiden ilmaisun tapa ja tunteiden nimeäminen vaihtelee kulttuurista toiseen. Monesti eri kielillä ilmaistut tunteisiin liittyvät käsitteet eivät täysin vastaa toisiansa. Tunteet kuten *häpeä ja syyllisyys* ovat tunteita, joissa on ajateltu olevan huomattavia kulttuurieroja (Silfver-Kuhalapi & Helkama 2012, 383). Silfver-Kuhalapi ja Helkama kirjoittamassa artikkelissa todetaan, että *syyllisyyteen ja häpeään* liittyvä sanasto on hyvin erilainen eri kielissä. Esimerkiksi kurdin kielessä erotellaan erilaista häpeän alatyyppejä kuten *ajb* ja *sharm*, kun taas suomen kielessä on vain yksi sana, *häpeä*.

Vaikka tunnekokemukset olisivatkin samalla tavalla rakentuneita eri kulttuureissa, tärkeää on huomioida, että kulttuurieroja voi esiintyä sen suhteen, miten tunteita ilmaistaan ja miten käyttäytymisimpulsseja säädellään (Silfver-Kuhalapi & Helkama 2012, 385). Asioimistulkin ammattisäännösten (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2013) mukaan ei-kielilliset viestit, jotka voivat olla kulttuurisidonnaisia, välitetään mahdollisimman kattavasti ja sisällöllisesti muuttumattomina. Tämä tuo omat haasteet mukanaan varsinkin terveysalalla. Esimerkiksi, joissain kulttuureissa ja kielissä, kun kurdin kielessä kaikille sairauksille tai oireille ei välttämättä löydy kielellistä ilmaisua, jolloin oiretta voidaan kuvata esimerkiksi koko kehoa koskevinä tuntemuksina, kuten ”tämä kokonaan on sairas” tai ”kaikki on rikki”. Kulttuurilla on vaikutusta siihen, miten sairaus ja moni muukin asia mielletään ja miten siihen liittyvät oireet ilmaistaan (Mielenterveystalo. Kulttuuri ja mielenterveys).

3 TUNNESANASTON TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tunnesanasto on sanakokoelma, jota käytetään ilmaisemaan tunteita ja reaktioitaan tapahtumiin (Tuovila 2005). Opimme jo lapsena ilmaisemaan sanallisesti voimakkaita tunteita, kuten onnellisuus, surullisuus ja viha. Ajan ja koulutuksen myötä opimme nimeämään tunteita monipuolisemmin ja laajemmin, koska tunnesanastomme kehittyi. Monipuolinen tunnesanasto auttaa meitä tunnistamaan ja säätelemään tunteita nopeammin, ja sen johdosta pystymme ilmaisemaan itseämme tarkemmin (Kiintymysvanhemmuusperheet 2018).

3.1 Tunnesanaston tarkoitus

Hyvän tunnesanaston omaaminen tukee tulkin työtä ja mitä rikkaampi sanasto tulkilla on, sitä sujuvampaa viestintä on. Asioimistulkin ammattisäännösten (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2013) mukaan viestin välittämisen ja kielellisen tasa-arvon toteutumiseksi tulkin on perehdyttävä toimeksiannon edellyttämään sanastoon ja terminologiaan. Tunnesanaston tarkoituksena on olla hyödyksi tulkeille ja kääntäjille niin valmistautumisvaiheessa kuin itse toimeksiannon aikana. Kattava tunnesanasto toimii muun muassa sosiaalialan, oikeusalan, poliisialan, terveys- ja mielenterveysalan tulkkaustilanteissa. Pyrkimyksenä on parantaa tulkkauksen laatua. On hyvin tärkeää, että tulkatessa löytää riittävän paljon vastineita kummastakin työkielestä. Aloittaessani tulkkaustyöt 10 vuotta sitten olisin toivonut, että eri alojen suomi–sorani -sanastoja olisi ollut käytössäni. Varsinkin tunnesanasto olisi helpottaneet työtäni suunnattoman paljon.

3.2 Tunnesanaston tavoitteet

Tunnesanaston tavoitteena on: viestinnän helpottaminen, laadun parantaminen, väärinkäsitysten välttäminen, tulkkauksen tehokkuuden parantaminen, kustannusten säästäminen sekä käännöstyön helpottaminen. Kun tulkki hallitsee

oikeat vastineet termeille, hän luo itsellensä vankan pohjan ja tulkkaus voi sujua katkotta.

Suomessa jokaisella on oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi omalla äidinkielellään (L 423/2003), joten tulkin rooli on hyvin keskeinen viestinnän välityksessä. Näin ollen tulkattavien kielten sanaston hallitseminen on hyvin merkittävää. Tunnesanastolla haluan antaa soranin murteen tulkeille mahdollisuuden käyttää laadukkaampia vastineita suomenkielisille termeille. Tavoitteenani on luoda mielikuva, että soranin tulkki pystyy vaivattomasti kääntämään soraninmurteesta suoraan suomen kielelle.

Ihmiset, jotka ovat pakotettu käymään maahanmuuton läpi, kärsivät monikertaisesti enemmän mielenterveysongelmista (Kerkkänen & Säävälä 2015). Terveiden ja hyvinvointi laitoksen (2019) mukaan maahanmuuttajan hyvinvointiin vaikuttavia seikkoja ovat oman perheen/lähipiirin tuki, tyytyväisyys elinoloihin ja hyvät kokemukset suomalaisesta palvelujärjestelmästä. Maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttaa muun muassa hyväksi koettu kokemus viranomaisten kanssa asioinnista. Keskeistä hyvälle kokemukselle on saada palvelua omalla kielellä sekä tulkin käyttö (Kotouttamisen osaamiskeskus. Ymmärtäminen ja tulkkaus).

Tulkin käyttöä tukee myös kotoutumislaki, jonka mukaan viranomaisella on velvollisuus järjestää tulkki tilanteisiin, joissa käsitellään maahanmuuttaja-asiakkaan arkeen ja turvapaikkaan liittyviä asioita (L 1386/2010). Viranomaisen ja maahanmuuttaja-asiakkaan ymmärrystä ja viestintää tukee erilaiset kaksikieliset materiaalit kuten tunnesanastot. Tunnesanastosta hyötyvät kaikki keskusteluun osallistuneet esimerkiksi terveydenhuollon työntekijät, viranomaiset, maahanmuuttajat ja tulkit.

Tunnesanastoa voi myös hyödyntää soranin murretta puhuvien oppilaiden äidinkielenopetuksessa. Lapsen omaa äidinkieltä puhuvan yhteisön lisäksi peruskoululla ja lukiolla on ratkaiseva rooli yksilön äidinkielen säilymisessä ja käyttömahdollisuuksien takaamisessa (Nuolijärvi 2002, 392). Eri kielten tunnesanastot kertovat kyseisten kulttuurien tunteiden kansanpsykologiasta

(Nuolijärvi 2002). Suomessa syntyneet tai Suomeen tulleet maahanmuuttajataustaiset lapset eivät välttämättä puhu sujuvasti omaa äidinkieltään. Oman kielen opetuksen määrä maahanmuuttajataustaisille lapsille peruskoulussa ja lukiossa on rajallinen, jolloin oman äidinkielen käyttö jää usein kotona käytetyn ja koulussa opitun varaan. Tämä voi johtaa suppeaan sanastoon ilmaista tunteita omalla äidinkielellä. Kun lapsi oppii kielen, hän samalla sosiaalistuu kulttuurinsa tapaan ajatella ja käsitteistää asioita (Tuovila 2005, 41). Ajatuksena on, että oman äidinkielen oppiminen antaa paremmat valmiudet oppivelvolliselle omaksua suomen kieli (Opetushallitus 2004). Opinnäytetyön tuloksena laadittu tunnesanasto voi hyvin toimia tukena oman kielen opetustilanteissa ja samalla tukea soranimurteen kehittymistä koulussa.

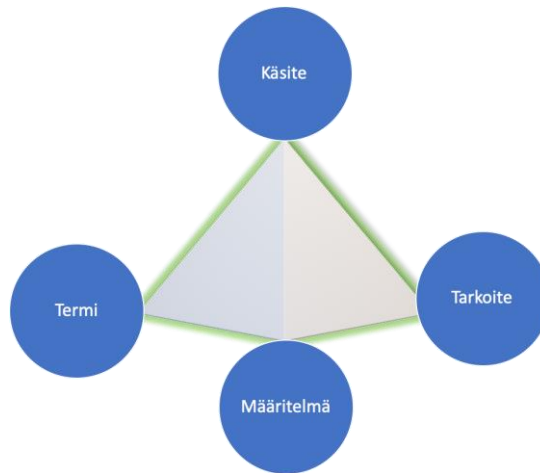
4 SANASTOTYÖ

Tässä luvussa käsittelen opinnäytetyössä käyttämäni sanastotyön menetelmää. Sanastotyössä voi käyttää useampia menetelmiä, ottaen huomioon minkälainen sanasto on kyseessä ja mihin aihealueeseen sanaston rajaa. Omassa tutkimuksessani käytän yleisiä terminologiatyön periaatteita ja menetelmiä, joista keskeisin on käsiteanalyysi (Sanasto-keskus. Sanastotyön ja ontologiatyön menetelmät).

Sanastotyössä on kyse yleensä erikoisalan tarkasti rajatuista käsitteistä ja niiden nimityksistä käytettävistä termeistä. Erikoiskieli eroaa yleiskielestä sanastonsa vuoksi. Erikoiskieli on kielimuoto, jota käytetään eri ammattialan viestinnässä esimerkiksi tieteen-, ammatti- tai harrastealan sanastossa (Haarala 1981, 5). Erikoiskielet eivät ole itsenäisiä kieliä, vaan ne ovat muusta kielestä riippuvaisia. Erikoiskielen tehtävänä on helpottaa ammattialojen sisäistä viestintää ja se eroaa yleiskielestä. Yleiskielellä puolestaan tarkoitetaan eri ryhmille yhteistä kielimuotoa, jota käytetään esimerkiksi joukkoviestinnässä (Haarala 1981, 5).

4.1 Sanastotyön teoria

Erilaisilla kolmiomalleilla on kuvattu sanastotyön teoria ja siihen perustuvien menetelmien ajattelutapaa, yksi näistä malleista on alla oleva tetraedrimalli (Sanastokeskus. Sanastotyön ja ontologiatyön menetelmät).

Kaavio 1: Tetraedrimallilla havainnollistetaan termien määritelmien, käsitteiden, ja tarkoitteiden suhdetta toisiinsa (Suonuuti, 2016,12)

Tetraedrimallin neljä elementtiä ovat keskeisiä sanastotyössä. Sanastokeskuksen (Sanastotyön ja ontologiatyön menetelmät) mukaan tarkoitteilla ihminen havaitsee tai kokee kohteita. Käsitteet puolestaan ovat ajattelun elementtejä, jolla ihminen jäsentää mielessään ympäröivää todellisuutta. Määritelmällä ihminen pystyy kuvaamaan sanallisesti käsitteiden sisällön, kun taas termit ovat käsitteille viestintää varten annettuja nimityksiä.

4.1.1 Tarkoite

Tarkoite voi tarkoittaa mitä vain minkä ihminen voi havainnoida koskemalla, näkemällä ja tuntemalla. Esimerkiksi olennot, tapahtumat ja prosessit ovat tarkoitteita. Osa tarkoitteista ovat konkreettisia esimerkiksi, kynä, pöytä, taulu ja tuoli. Abstraktit tarkoitteet taas ovat esimerkiksi, kulttuuri ja terveys. Tarkoite muodostuu käsitepiirteistä ja kaikki, mikä on mahdollista havaita, mitata tai hyväksyttää, ovat käsitepiirteitä (Suonuuti, 2016,11).

4.1.2 Käsite

Käsite syntyy ihmisen mielessä, kun ihminen ajattelee jotain tarkoitetta. Ajatellessaan tarkoitetta ihminen valitsee joukon käsitepiirteitä, esimerkiksi pöytä.

Pöydässä on neljä jalkaa ja taso, joka on neljän jalan varassa. Nämä ovat käsitteen ”pöytä” ominaisuuksia. Näin erilaiset käsitepiirteet muuttuvat mielikuviksi, eli tarkoitteet muuttuvat termeiksi (Suonuuti 2006, 11). Kaikilla käsiteillä ei kuitenkaan ole vastaava termiä. Tunteet ovat abstrakteja, koska tunnesanojen kohdalla ihmisillä on erilaisia käsitteitä kunkin tunnesanan kohdalla (Suonuuti 2006, 10-12). Hyvänä esimerkkinä on sana ”tyytyväisyys”, josta tulee useampia eri käsitteitä. Kun minä ajattelen sanaa tyytyväinen, minulle tulee ensimmäisenä mieleen lapsi, joka on saanut pyytämänsä herkun ja hän hymyilee tyytyväisesti. Tyytyväisyydestä minulle syntyy myös toinen käsite. Kun olen suorittanut päivän tehtävät ajallaan, olen saavuttanut tyytyväisyyden.

4.1.3 Määritelmä

Määritelmä on yksinkertaisesti käsitteen kielellinen kuvaus. Määritelmän tehtävänä on erottaa se muista käsitteistä, luoda standardit käsitteen käyttöä ja ohjeellista sanastotyötä varten sekä määrittää sen suhteet muihin käsitteisiin (Haarala 1981, 43). Tämän vuoksi erikoisalan käsitteillä tulee olla yhteisesti ymmärretty sanallinen kuvaus eli määritelmä (Suonuuti 2006, 11). Määritelmän tulee olla tiivis ja selkeä. Määritelmä ei saa olla liian laaja, eikä myöskään liian suppea. Liian laaja määritelmä ei anna tarvittavaa tietoa käsitteestä. Määritelmä tulee rajata selkeästi. Liian suppean määrittelemän kirjaaminen voi aiheuttaa sen, että määritelmästä puuttuu tarpeelliset tiedot. Liian suppea määritelmä voi syntyä silloin, jos valitsee yläkäsitteen, jolle antaa yleisen määritelmän, joka sopii toisellekin käsitteelle (Suonuuti 2006, 11).

4.1.4 Termi

Termi on jonkin erikoisalan käsitteen vakiintunut nimitys. Termi kuvaa tarkasti määriteltyä käsittekokonaisuutta, kun taas sana saa merkityksensä lauseyhteydestä. Sanastotyössä termi on käsitteen kielellinen tunnus ja se voi olla kirjain- tai numerosarjoja, symboleja, yksi- tai kaksisanaisia yhdyssanoja tai sanaliittoja (Saarenmäki & Nissilä 2016, 340). Esimerkiksi ”mielihyvä” koostu

kahdesta eri termistä, ”mieli” ja ”hyvä”. Kummallakin näistä termeistä on yksinään oma määritelmä. Yhteen kirjoitettuna nämä kaksi sanaa muodostavat sanaliiton, jolla on oma määritelmä. Näiden käyttö ei kuitenkaan aina edistä ymmärrystä, minkä vuoksi käsitteiden nimityksissä pyritään käyttämään luonnollisen kielen sanoja ja sanaryhmiä. (Haarala 1981, 26–27.)

Termi kirjoitetaan aina yksikössä, ellei termi ole itsessään monikossa, esimerkiksi ”nettokuoletukset”. Termit kirjoitetaan aina pienellä, ellei kyseessä ole nimi. Termin jälkeen ei tule pistettä. Termi kuvaa määriteltyä käsitettä. Tietyillä aloilla käytetään erikoistermejä, jotta ihmiset voivat taata keskinäisen ymmärryksen muun muassa lääketieteessä ja rakennusalalla. Erikoiskielen termejä ei kuitenkaan ole juurikaan käytössä yleiskielessä.

4.1.5 Hierarkkinen suhde

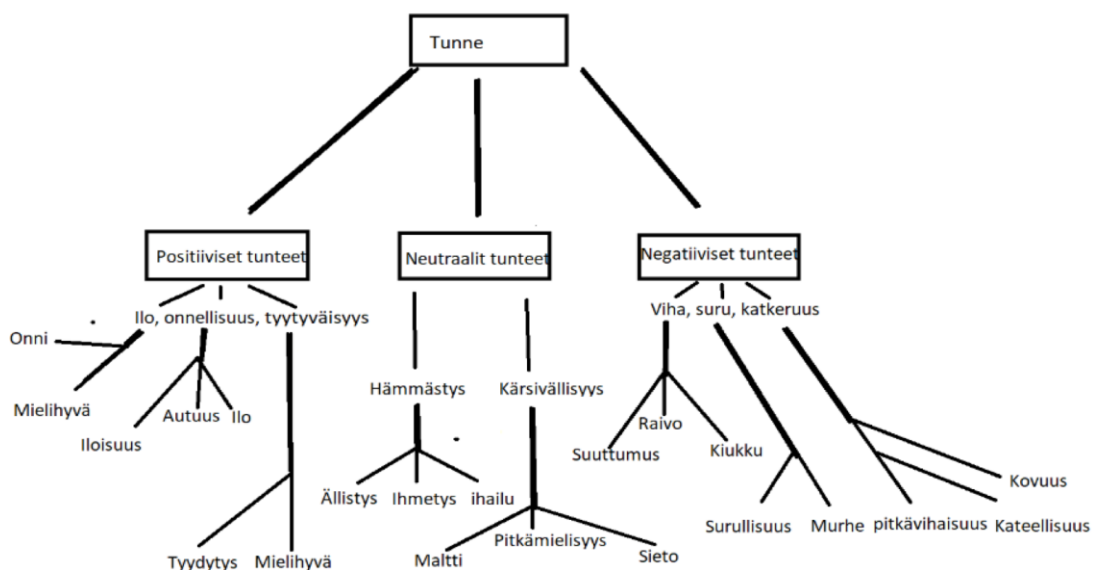
Hierarkkinen suhde syntyy, kun kahden käsitteen välillä on yhteiset käsitepiirteet (Suonuuti 2006, 13). Kuitenkin toisella käsitteellä tulee olla vähintään yksi erottava lisäpiirre. Hierarkkisessa käsitejärjestelmässä käsitteiden välinen suhde jakautuu alakäsitteisiin. Alakäsitteet yleensä jakautuvat vielä toisiin alakäsitteisiin ja ne taas jatkuvat siitä seuraaviin alakäsitteisiin, mistä lopulta syntyy monitasoinen järjestelmä. Yksi alakäsitteistä voi olla yläkäsite toiselle alakäsitteelle. Yläkäsitettä voidaan jakaa useammalla eri tavalla alakäsitteiksi. Vieruskäsitteet toimivat myös samalla tavalla kuin hierarkkiset ylä- ja alakäsitteet (Suonuuti 2006, 13).

4.2 Käsitejärjestelmä

Käsitteet eivät koskaan ole irrallisia ilmiöitä, vaan ne liittyvät aina jollain tapaa muihin käsitteisiin, muodostaen siten käsitejärjestelmiä (Suonuuti 2006, 13). Käsitesuhteita on yleensä monia eri tyyppisiä, ja ne muodostavat usein moniulotteisen ja joskus mutkikkaankin käsitejärjestelmän (Sanastokeskus. Sanastotyön ja ontologiatyön menetelmät). Käsiteanalyysin aikana käsitteiden ja

termien väliset suhteet selvitetään huolella. Käsitteiden väliset suhteet piirretään aihepiirien sisällä käsitekaavioiksi. Kun käsitteet jaetaan pienempiin ryhmiin aihepiirien mukaisesti, käsitejärjestelmän laatiminen ja käsitekaavioiden piirtäminen on helpompaa (Suonuuti 2006, 13). Tässä vaiheessa paljastuu, mitkä sanat todella ovat synonyymejä ja milloin jokin sana viittaa useampaan kuin yhteen käsitteeseen (Sanastokeskus. Sanastotyön ja ontologiatyön menetelmät).

Käsitejärjestelmien esittelemiseen ja jäsentämiseen käytetään usein graafisia kaavioita, joissa eri käsitesuhteet analysoidaan tietyin merkinnöin (Sanastokeskus. Sanastotyön ja ontologiatyön menetelmät). Suonuuti (2006, 17) mukaan on monenlaisia diagrammeja kuvaamaan käsitesuhteita. Yksi havainnollistamisen tapa on funktiosuhteinen käsitejärjestelmä, jossa tarkastellaan epähierarkkisen suhteen syy ja seuraus tai esimerkiksi edeltävän ja seuraavan ilmiön suhde (Suonuuti 2006, 17). Kaaviossa 2 sovelletaan funktiosuhteista käsitejärjestelmää tunnesanastoon. Diagrammin yläkäsitteenä on termi ”tunne”, joka voidaan jakaa hierarkkiseen suhteeseen, jonka alakäsitteinä ovat ”positiiviset”, ”neutraalit” ja ”negatiiviset tunteet”. Nämä toimivat myös keskenään vieruskäsitteinä. Alakäsitteet ulottuvat toisiin alakäsitteisiin. ”Positiivisten tunteiden” alakäsitteinä toimivat ”ilo”, ”onnellisuus” ja ”tyytyväisyys”. ”Neutraaleihin tunteisiin” kuuluvat alakäsitteinä ”hämmästyminen” ja ”kärsivällisyys”. ”Negatiivisten tunteiden” alakäsitteet ovat ”viha”, ”suru” ja ”katkeruus”.

Kaavio 2: "Tunne" sana funktiosuhte käsitejärjestelmässä

Alakäsitteistä jatkuu vielä hierarkkiset suhteet toisiin alakäsitteisiin. Esimerkiksi alakäsite "katkera" on hierarkkisessa suhteessa alakäsitteisiin, "pitkävihaisuus", "kovuus" ja "kateellisuus".

5 SANASTOTYÖN PROSESSI

Sanastoa laatiessa on otettava huomioon kaikki eri vaiheet, joita sanastotyössä käytetään. Sanastotyön voi jakaa viiteen eri vaiheeseen: sanojen kerääminen, sanastotyön kuvaaminen, ohjeistus käyttämään sanastoa oikein, uusien ilmaisujen vakiinnuttaminen ja sanastotyön periaatteiden kehittäminen (Sanastokeskus. Sanastoprojektin vaiheet). Avaan tässä kappaleessa vastinetta, sanastotyön vaiheita käyttäen esimerkkeinä omaa sanastotyötäni.

Tehtäessä sanastotyötä tulee ensin rajata aihe. Olen rajannut sanastotyöni tunteita kuvaaviin sanoihin. Sanat on kerätty tilanteista, joissa olen toiminut tulkkina sekä Tuovilan (2005) väitöskirjasta, Kun on tunteet: Suomen kielen tunnesanojen semantiikka. Tunnesanat ovat rajattu niin, että ne sopivat kohderyhmän tarpeisiin. Sanastotyön suunnitelmaa varten laadin aikataulun niin, että pysyn siinä. Aikataulun noudattamatta jättämisessä on omat riskinsä, muun muassa aika voi loppua kesken tai sanoja on liian laajalti.

5.1 Vastineet

Vehmas-Lehdon (2010, 5-7) mukaan vastineet jakautuvat kahteen eri ryhmään, luontaisiin ja keinotekoisiiin vastineihin. Tällä tarkoitetaan vastine-ehdotuksia. Luontaiset vastineet jakautuvat täysivastineiksi ja osittaisiksi vastineiksi. Luontainen vastine on käsite, joka vastaa sanan käsitettä kokonaan tai osittain lähtökielen kanssa. Keinotekoinen vastine luodaan silloin, kun vastaavaa vastinetta ei ole käännettävällä kielellä (Vehmas-Lehto 2010, 5-7).

Sanalle, jolle ei ole luontaista eikä keinotekoista vastinetta, voidaan käyttää selittävää vastinetta. Selittävä vastine on informatiivinen ja viesti välittyy hyvin. Esimerkiksi ”Hamam” jonka vastine suomen kielessä on turkkilainen höyryhuone. Huono puoli selittävissä vastineissa on, että ne saattavat joskus olla hyvin pitkiä. Vastinetyössä on otettava huomioon, että lähtökielen sanalla voi olla useampi

vastine. Sanat voivat olla synonyymisia ja keinotekoisia vastineita (Vehmas-lehto 2010, 7).

5.2 Sanastotyön suunnittelu

Aloittaessani suunnitteluvaiheen pohdin työni aihetta ja sen rajausta. Pohdintani taustalla oli halu pystyä luomaan työkalu, joka parantaisi suomi–sorani tulkkauksen laatua. Aloittaessani aikoinaan tulkkaustyöt kaipasin usein vastineita tunnesanoille, joita on ollut rajallisesti vielä tähän päivään asti. Pohdintojeni tuloksena päätin rajata sanastotyöni tunteita kuvaaviin sanoihin. Sanat on kerätty tilanteista, joissa olen toiminut tulkkina sekä Tuovilan (2005) väitöskirjasta, Kun on tunteet: Suomen kielen tunnesanojen semantiikka. Tunnesanat ovat rajattu niin, että ne sopivat kohderyhmän tarpeisiin.

Käsiteltävien käsitteiden määrä oli alussa hyvin laaja ja tästä syystä minulla oli paljon haasteita. Erityisesti käsitteiden tunnistamisen vaihe oli haasteellinen. Tämän vaiheen aikana perehdyin tarkemmin lähtötekstin termi-ilmauksiin ja se oli hyvin kehittävä kokemus minulle tulkkina. Lopulta rajasin työn laajuuden vajaa 70 sanaiseksi sanostoksi. Sanaston laajuus sopi myös laatimani aikataulu suunnitelmaan. Aikataulun suunnittelussa arvioin työhön tarvittavaa työmäärää ja ajankäyttömahdollisuuksiani.

Opinnäytetyössäni päätin käyttää aineiston hankintamenetelmänä tarkkailevaa ja osallistuvaa havainnointimenetelmää. Havainnointi aineiston hankintamenetelmässä tutkija osallistuu itse tutkimuskohteen toimintaa (Vilkkä 2014, 33). Toimin sekä ulkopuolisena, että sisäisenä havainnoitsijana. Kun toimin ulkoisena havainnoitsijana, en osallistunut keskusteluun. Roolissani sisäisenä havainnoitsijana eli osallistuvana tutkijana, minä kuitenkin välitin tulkkina viestiä puhujalta toiselle.

Osa havainnoiduista tulkkauksista oli paikan päällä tehtäviä tulkkauksia ja osa oli puhelintulkkauksia, jolloin havainnointi perustui pääasiassa kuulon. Puhelintulkkauksessa kaikilta osapuolilta vaaditaan enemmän sanallista

ilmaisua. Tulkkaus, joka keskittyy pääasiassa sanalliseen ilmaisuun on mutkattomampaa, kun tulkilla ei ole muita ärsykeitä, jolloin tulkki keskittyy vain asiakkaan puheeseen. Tunnesanaston tekemiseen ei tarvita asiakkaalta kehonkieltä, eleitä, ilmeitä, liikehdintää tai kehon eri asentoja. Pystyin näin havainnoimaan ja kirjaamaan puhelimen kautta puheessa käytettyjä termejä, jotka sopivat tekemääni tunnesanastoon.

5.3 Sanasto-inventaario

Suomen kielisten sanojen keruu on tapahtunut puhelin- ja läsnäolotulkkauksissa sekä nettihauilla. Sanat on kirjoitettu muistivihkoon sitä mukaan, kun niitä on tulkkauksessa tullut esiin. Keräys alkoi alkukeväältä 2019. Yleisimmät tunnesanat, kuten *ilo, suru, viha, ja rakkaus*, on lisätty suoraan sanalistaan. Näiden lisäksi netistä on haettu avuksi muun muassa Tuovilan (2005) väitöskirjasta, *Kun on tunteet: Suomen kielen tunnesanojen semantiikka*.

Seija Tuovilan (2005) väitöskirja tutkii suomenkielisten tunteiden semantiikkaa. Tuovila on kyselytutkimuksen avulla saanut selville, miten suomalaiset kuvailevat omia tunteitaan. Tuovilan kyselyihin on vastannut sata eri ikäistä suomalaista naista ja miestä. Tuovilan kyselyyn osallistuneet ovat saaneet vapaasti nimetä tunnesanoja. Tuovila on lajitellut tunnesanat kolmeen eri kategoriaan: myönteisiin, kielteisiin ja neutraaleihin tunteisiin. Myönteisiin tunnesanoihin kuuluvat muun muassa: *ilo, rakkaus, onnellisuus sekä toivo*. Kielteisiin tunnesanoihin kuuluvat muun muassa: *aggressiivisuus, tuska, häpeä, pelko, viha sekä kateus*. Neutraaleihin tunnesanoihin kuuluu muun muassa: *ihmetys ja hämmästyminen* (Tuovila 2005, 121). Olen hyödyntänyt Tuovilan tunnesanastoa peilaamalla sitä keräämiini tunnesanoihin. Näin olen pystynyt rajaamaan paremmin oman tunnesanastoni. Omassa tunnesanastossani oli niukasti sanoja mutta Tuovilan sanaston avulla sanasto laajeni.

Arvioin tietenkin jokaisen termin kohdalla sopiiko se minun tunnesanastoni aihealueeseen. Analysoin termit yksi kerrallaan, ennen kuin päätän liittää ne

tunnesanastoon. Lopulta sanasto kehittyi 68 sanaiseksi, pääsääntöisesti arjessa käytetyistä sanoista. Näitä ovat muun muassa *pelko, tuska, suru, ilo ja kiitollisuus*.

5.4 Käsiteanalyysi

Monikielisen tunnesanaston käsiteanalyysi toi mukanaan haasteita. Aluksi selvitin käsitejärjestelmät samanaikaisesti, mutta koin tämän vaikeaksi. Kuten Silfver-Kuhalapi & Helkama (2012) toivat esille artikkelissaan, kielelliset tunteisiin liittyvät käsitteet eivät aina vastaa toisiaan kulttuurierojen takia. Soraninmurteessa joillain sanoilla on monta eri alatyyppeä. Hyvänä esimerkkinä on sana ”ahdistus” joka vastine soraniksi olisi ”sydäntäni ahdistaa” sekä ”sydän on ahtaalla”. Tämänkaltaisille sanoille olen esittänyt vielä erikseen suomeksi soraninmurteen vastineen.

Päädyin tästä syystä ottamaan soraninmurteen määrittelykieleksi ja jätin suomenkielen termivastineiden tasolle. Tämän lisäksi käänsin joitain sanaston soraninmurteen määritelmiä englanninkielelle. Apuvälineenä käytin kahta sanakirjaa. Toinen on suomi–kurdi -sanakirjaa (Abbas 2009) ja kurdi–englanti -sanakirjaa (Mohamed 2012). Sanakirjoja on käytetty vain, kun se on ollut täysin välttämätöntä, koska niistä ei aina löytynyt vastaavaa käännöstä. Sanat, jolle soraninmurteesta ei ole löytynyt vastinetta, olen käyttänyt sisällöllistä määritelmää, päästäkseni lähimpään samaa tarkoittavaan vastineeseen. Vaikka käänsin vastineettomat sanat niiden määritelmien kautta, luomani vastineet ovat vain osittaisia vastineita, sillä ne eivät täysin vastaa samoja tunteita molemmilla kielillä.

Hyvänä esimerkkinä on sana ”katkera”, jolle kummastakaan sanakirjasta ei ole löytynyt oikeaa käännöstä. Tästä syystä etsin sanan ”katkera” kohdalla määritelmän, tekemällä kyselyn viidelle koulutetulle tulkille, joista kolme vastasi käyttävänsä vastinetta ”buuzaawi”. Tämä vastine on minulle täysin vieras. Rohkenin kuitenkin käyttää vastinetta ”buuzaawi”, kun sana ”katkera” esiintyi tulkkauksissa. Huomasin, että soraninmurteen asiakas ymmärsi käännöksen

täysin. Näin ollen tulini siihen tulokseen, että "buuzaawi" on oikea vastine katkeralle.

Sanojen käänösvaiheessa soraninmurteen useimmat sanat oli helppo kääntää. Tällaisia olivat muun muassa sanat ilo, suru, pelko, rakkaus, viha ja onnellisuus. Osa sanoista oli haasteellisia kääntää, esimerkiksi "häpeä". Puhdas vastine soraniksi olisi "aib", mutta sille on myös alatyyppejä "sharm". Kumpi vastine termille "häpeä" valitaan, riippuu tilanteesta, jossa sanaa käytetään. Merkitys muuttuu totaalisesti, se voi tarkoittaa *sopimaton, nolo, häpeä ja kehdata*. Esimerkiksi "kho pshandan aiba", "itsensä esittelemine on noloa". Termi "häpeä" on haasteellinen, vaikka se on käytössä arkikielessä jatkuvasti.

5.5 Sanaston testaamine ja viimeistely

Luotettava ja kokenut tulikki kollega kävi läpi sanat yksi kerrallaan kääntämisen jälkeen. Hän ehdotti muutamia lisävastineita jo olemassa oleville vastineille. Useamman sanan kohdalla oli mahdollista valita enemmän kuin yksi vastine. Muun muassa "ahdistaa" vastine on "dl shaxlati" tai "dl tangi". Soraninmurteen vastineissa täytyy ottaa huomioon kaupunkien väliset murreerot. "Dl shaxlati" on käytössä Kirkukissa, kun taas "dl tang" on käytössä Suleymaniassa. Tästä syystä olen ottanut enemmän, kuin yhden vastineen suomenkieliselle sanalle. Suonuutin (2006, 37) mukaan, jos termeillä on useampia vastineita, niistä valitaan yksi ja muut luokitellaan sallittaviksi tai vanhentuneiksi. Tämä menetelmä ei kuitenkaan sovi soraninmurteen vastineille ottaen huomioon kaupunkien väliset murreerot.

6 POHDINTA

Opinnäytetyö on tehty ammattietiikan periaatteita noudattaen. Tutkimusetiikan periaatteisiin kuuluu luotettavuus, oikeellisuus ja hyvä tieteellinen käytäntö. Tutkimusetiikka tarkoittaa yleisesti yhdessä sovittuja pelisääntöjä, jota suhteutetaan tutkimuksessa oleviin henkilöihin, tutkimuskohteeseen, rahoittajiin, toimeksiantajiin ja suuren yleisöön. Tieteellinen käytäntö on silloin toteutunut, kun tutkijat noudattavat eettisesti pitäviä tiedonhankintamenetelmiä ja myös tutkimusmenetelmiä käytetään. Näin ollen tutkijan on osoitettava, että pystyy johdonmukaisesti hallitsemaan omaa tutkimustyötään noudattaen hyväksytyjä tutkimusmenetelmiä (Vilkkä 2015).

Valitsin opinnäytetyökseni tunnesanaston, koska tulkkina toimiessani huomasin, että lähestulkoon jokaisessa tulkkaustilanteessa asiakas tuo omaa tunnettaan ja olotilaansa esiin. Työni aikana huomasin myös, että suomi–sorani sanastoja ei ole kovinkaan monta. Tämä antoi minulle syyn ryhtyä tekemään tunnesanastoa. Tunnesanasto on tehty kielillä suomi ja sorani. Välikielenä on käytetty englantia. Sanasto koostuu 68 sanasta. Sanasto on tehty Excel taulukkoon.

Tunnesanastossa oli kuitenkin omat haasteet. Hyviä vastineita termeille oli, mutta ne eivät aina kuitenkaan olleet samanveroisia. Usein yhden suomenkielisen termin vastine saattoi olla kokonainen lause. Monesti suomenkielisille termeille oli olemassa kurdinkielinen vastine, mutta vastineet eivät ole käytössä puhekielessä. Useimmiten vastineitten löytäminen tuotti vaikeuksia, koska sorani murteessa on kaupunkien välisiä murreeroja. Määritelmien avulla sain aika pitkälti osuvat vastineet, mutta määritelmistä huolimatta kaupunkien väliset murreerot toivat toisenlaisen näkökulman vastineille.

Tunnesanaston tekeminen oli hyvin silmiä avaava kokemus. Huomasin kuinka paljon sorani murteessa oli vastineita, mutta niitä ei vain käytetty puhekielessä. Opin myös huomaamaan, että oli sitten kyse suomenkielen tai sorani murteen termistä, niin on tiedostettava, että termien merkitys muuttuu riippuen eri

konteksteista. Sanastoa tehdessä piti aina muistaa laatu. Tämän takia sanaston tekeminen vaati paljon tarkastelua ja pohdintaa.

Tunteiden ilmaiseminen ei ole helppoa, puhumattakaan siitä, että pitäisi ilmaista itseään vieraalla kielellä. Tunteiden ilmaisussa huomaa, että ihmisen oma kulttuuri ja kasvuympäristö vaikuttavat suuresti siihen, millä tavoin kuvaa omia tunteitaan. Kurdilaisessa kulttuurissa on tapana liioitella ja dramatisoida tunteita. Sen sijaan suomalaisessa kulttuurissa tunteita ilmaistaan hillitysti, ellei jopa niukasti.

Tulkatessa on otettava huomioon kulttuuriset erot, jotta viesti välittyisi sujuvasti. Ennen jokaista toimeksiantoa tulkki valmistautuu tekemällä sanaston. Mitä enemmän on eri aihealueiden sanastoja, sitä paremmin tulkki pystyy valmistautumaan toimeksiantoon.

Viestin välitys kahden vieraskielisen puhujan välillä on hyvin vaativaa ja se tekee tulkin työstä vaativan. Riski väärinkäsityksille on aina olemassa jokaisessa tulkkauksessa. Mitä paremmin toimeksiantoon valmistautuu, sen sujuvammin tulkkaus sujuu. Kaikkea ei voi muistaa suoralta kädeltä, siksi on hyvä olla valmiina tunnesanasto, josta löytyy termit ja vastineet. Tulkkaus on hyvin arvokasta työtä ja tulkin tulee muistaa itsekin pitää sitä suurella arvolla.

LÄHTEET

Abbas, L. (2009). *Suomi-kurdi (sorani) sanakirja*. Raasepori: Lokman Abbas.

Freud, F. (2014). *Unien tulkinta*. Helsinki: Gummerus.

Haarala, R. (1981). *Sanastotyön opas*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus.

Isokorpi, T. (2004). *Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen*. Porvoo:
Bookwell Oy.

Kerkkänen, H. & Säävälä, M. (2015). Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. (*Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 40/2015*). Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö

Kerola, K., Kujanpää, S. & Kallio, A. (2007). Tunteesta tunteeseen – Ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla 10.5.2019
<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen>

Kiintymysvanhemmuusperheet (1.1.2018). Mitä on tunteiden sanoittaminen?
Saatavilla <http://kiintymysvanhemmuus.fi/ukk-mita-on-tunteiden-sanoittaminen/>

Kotouttamisen osaamiskeskus. Ymmärtäminen ja tulkkaus. Saatavilla 21.5.2019
<https://kotouttaminen.fi/yymmartaminen-ja-tulkkaus>

L1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

L 423/2003. Kielilaki. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423>.

- Mielenterveystalo. Kulttuuri ja mielenterveys. Saatavilla 18.6.2019
https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/maahanmuuttajat/Pages/kulttuuri_ja_mielenterveys.aspx
- Mielenterveystalo. Mielenterveyden vahvistaminen: Tunteet haltuun. Saatavilla 18.6.2019
https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/tunteet_haltuun.aspx
- Mohamed, Z. (2012). *Dictionary Oxford English-Kurdish*. Erbil: Oxford
- Nuolijärvi, P. (2002). Yksilön kielelliset oikeudet Suomessa. *Virittäjä*, 106(3), 385. Saatavilla <https://journal.fi/virittaja/article/view/40195>
- Ojanen, M. (2007). *Positiivinen psykologia*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Opetushallitus (2004). Opetushallituksen suositus maahanmuuttajien äidinkielen opetuksen perusteiksi. Saatavilla 21.5.2019
<http://kaksio.uta.fi/kielitietoisen-opettajan-opas/opetushallituksen-suositus-maahanmuuttajien-aidinkielen-opetuksen-perusteiksi.pdf>
- Rauta, A. (2005). Selvitys maahanmuuttajien mielenterveys palvelujen tarpeesta ja saatavuudesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71922/Selvitys200503.pdf?sequence=1>
- Saarenmäki, M. & Nissilä, N. (2016). Termi- ja fraasivalinnat osana opetusalan käyttöliittymän käytettävyyttä. Teoksesta Hirvonen, P., D. Rellstab & N. Siponkoski (toim.) *Teksti ja tekstuaalisuus*. VAKKI-symposiumi XXXVI 11.–12.2.2016. VAKKI Publications 7. Vaasa, (s. 333–344). Saatavilla

[http://www.vakki.net/publications/2016/VAKKI2016_Saarenmaki&Ni
ssila.pdf](http://www.vakki.net/publications/2016/VAKKI2016_Saarenmaki&Ni
ssila.pdf)

Sanastokeskus. Sanastoprojektin vaiheet. Saatavilla 17.6.2019

http://www.tsk.fi/tsk/fi/sanastoprojektin_vaiheet-17.html

Sanastokeskus. Sanastotyön ja ontologiatyön menetelmät. Saatavilla 17.6.2019

[http://www.tsk.fi/tsk/fi/sanastotyön_ja_ontologiatyön_menetelmät-
9.html](http://www.tsk.fi/tsk/fi/sanastotyön_ja_ontologiatyön_menetelmät-
9.html)

Silfver-Kuhalapi, M. & Helkama, K. (2012). Syyllisyys, häpeä ja arvot erilaisissa kulttuureissa. *Tieteelliset Artikkelit Psykologia* (s. 5-6), 2012. Saatavilla

[https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/silfver_kuhalam
pi_helkama_syyllisyys_hapea_ja_arvot_erilaisissa_kulttuureissa_4.
pdf](https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/silfver_kuhalam
pi_helkama_syyllisyys_hapea_ja_arvot_erilaisissa_kulttuureissa_4.
pdf)

Suonuuti, H. (2006). *Sanastotyön opas*. Helsinki: Sanastokeskus TSK.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (27.9.2013). Asioimistulkin

ammattisäännöstö. Saatavilla

[https://www.sktl.fi/@Bin/280271/Asioimistulkin_ammattisäännöstö.
pdf](https://www.sktl.fi/@Bin/280271/Asioimistulkin_ammattisäännöstö.
pdf)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (18.9.2019). Maahanmuutto ja hyvinvointi.

Saatavilla [https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-
moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi](https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-
moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi)

Tommola, L. (2016). *Psykoterapian termistöä ranska–suomi: kaksikielinen*

deskriptiivinen sanastotyö. (Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos). Saatavilla [https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/125086/gradu2016To
mmola.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/125086/gradu2016To
mmola.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

- Tuovila, S. (2005). *Kun on tunteet. Suomen kielen tunnesanojen semantiikka*.
(Väitöskirja, Oulun yliopisto, suomen kielen, informaatiotutkimuksen
ja logopedian laitos). Saatavilla
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514278070.pdf>
- Vehmas-Lehto, I. (2010). Termit kääntäjän näkökulmasta. Teoksessa N. Nissilä,
& N. Siponkoski (toim.), *Kieli ja tunteet. Käännösteoria, ammattikielet
ja monikielisyys*. VAKKI-juhlasymposiumi XXX. Vaasa 12.-
13.2.2010: VAKKI symposium XX. Vaasa: Vaasan yliopisto.
Saatavilla
[http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Vehmas-
Lehto.pdf](http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Vehmas-Lehto.pdf)
- Vilkka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

LIITE 1. Tunnesanastotyö suomi–kurdi (soranin murre)

Termi	Vastine	Määritelmä
aggressiivinen	دڤر	persoonallisuuden piirre, toisiin yksilöihin tai ympäristöön kohdistuvaa tahallista, vahingoittavaa tai häiritsevää käyttäytymistä
ahdistunut	سه خهتیبوون، دل تنگی	pelonsekainen huolestunut tunnetila.
alakuloinen	خه مگین	alakuloisuus tarkoittaa mielialan laskua
alakynnessä	ژیردهسته	olla häviöllä
alentaminen	سوکردن	toisen henkilön arvon alentaminen
alistaminen	ملکه چ کردن	saattaa toinen henkilö täysin omaan valtaan, henkinen väkivalta
arkuus	ناسکی	pelokas, varovainen, hiljainen ja pelokas
avoimuus	کراوهی	olla valmis puhumaan asioista, kertoa omat ajatukset rehellisesti
epätoivo	بی ئومیدی، نا ئومیدی	Ahdinko, kiipeli
eristäytyä	خو جیاکردنهوه	sulkeutua omiin ympyröihin
hankala	ئالوز، سهخت، زحمهت	jokin asia, joka on vaikea suorittaa
herkkä	ههستیار، ناسک	vaikutuksille altis, tunteikas
huolestunut	خه م لی هاتوو، نیگهران	pelätä toisen tai jonkin asian puolesta
Helpottunut	ههسانهوه، رزگار بوون	mieliala on keventynyt tai huojentunut

häpeä	شەرم، عیب، حەیا	tunne, joka saa ihmisen, tuomitsemaan itseään, siitä että on käyttäytynyt väärin
ilo	خۆشی، خوشحالی	voimakas mielihyvän tunne
inhottaa	قین هینەر	iljettä, kuvottaa
itsehalveksunta	خۆ سووک کردن	alentaa tai väheksyä itseään
itsehillintä	دان بە خۆ داگرتن	omien tunteiden hallitseminen
itsekeskeinen	خۆپەرست	omalta kannalta ajattelevainen
itsenäinen	سەربەخۆ	olla riippumaton muista
itsesääli	بەزمیی بە خۆ هانتەوه	itsensä sääliminen tai uhrina oleminen
julma	زالم، بی بەزمیی	säälimätön, armoton tai raaka
jännittää	خروشی، شلەژان	epävarmuus tai innostus ja siihen liittyvät pelot
kammo	ترس، سام	fobia, pelko tiettyjen asioiden pelkääminen
katkera	داخەدل، بوخزاوی	kantaa kaunaa, harmittaa
kiihtynyt	گۆر گەرم، دل گەرم	suuttua
kiitollinen	سوپاسمەند، مەنتبار	tunnustaa ja arvostaa toisen teot
kiittämätön	پێ نەزان، سوپاس نەزان	epäkohtelias, tönkeä tai sivistymätön
kiukkuinen	پەستی، داخ لەدای	ärtynyt, raivostunut, suuttunut tai käydä kuumana
kivulias	ئازارەوی	työläs, tuskallinen tai kipeä
kärsimätön	بی سەبر	olla malttamaton,
kärsivällinen	بە سەبر	pitkäjänteisyys, olla suvaitsevainen tai rauhallinen
lamaantua	پەمکەوتن	raueta, joutua tilanteeseen missä ei kykene tekemään mitään
loukkaantunut	نیگەران، عاجز	tuskainen, haavoittunut tai ärtynyt

masennus	خەمۆکی	alakuloisuus, depressio tai melankolinen
menetys	له دەستدان	menettää asioita, vahinko tai vaurio
mielihyvä	خۆشی	olla tyydyttynyt tai nauttia
murheellinen	خەماوی، مات	lohduton, sureva
nolous	شەرمەزاری	kiusaantua tai ujostuttaa
nöyryys	زەلیکردن	tottelevaisuus tai alistuminen
odotus	چاوەروانی	odottaa tietyn ajan jotakin tapahtumaa
onnellinen	دلخۆش	iloinen, mielissään
pelko	ترس	huoli, paniikki
peloton	بێ ترس	rohkea, uskalias
pettymys	دلشکاوی	tyytymättömyys, odotettujen asioiden epäonnistuminen
piina	ئێش و نازاری دەروونی	kiusaaminen, häirintä
raivostunut	هەلچوون، توورەیی	olla suunniltaan, suuttunut
raskas	قورس، سەخت	rankka, vaikea, työläs
rauhallinen	هێمن	levollinen, seesteinen tai tyyni
rääkkäys	دردەیی	kohdella jotakuta julmasti
sitoutua	وابەستە بوون	tehdä sopimus, velvoittautua
sulkeutunut	داخراو	introvertti, etäinen tai sisäänpäin suuntautunut
suru	خەم	murheellisuus, tuska, ilottomuus tai kärsimys
syyllisyys	تاوانباری	tunne joka saa ihmisen, tuntemaan itsearvostelua tai huonoa omaatuntoa
tuskallinen	نازاراوی	kiusallinen, piinallinen tai kiusallinen
tyhjyys	بۆشایی	sisällyksettömyys tai autius
tyydyttynyt	پرازی	täyttymys, tyytyväisyys tai mielihyvä

tyytymätön	نارمزای	vaikeesti miellytettävä
tyytyväinen	پزای	olla mielissään olla onnelinen
ujo	شمرمن	arka, pelokas, epävarma
uskallus	بویری	olla rohkea
uskollisuus	دلسوزی، بهوفایی	henkilö joka on lojaali tai sitoutunut toiseen ihmiseen tai hankkeeseen
vaikea	زحممت، دژوار	työläs, raskas tai rasittava
vastuu	ئمرک	velvollisuus
viha	رق	suuttumus, raivo tai mielipaha
voimattomuus	بیہیزی	olla avuton tai uupunut